

– TANULMÁNY –

AZ EUCHARISZTIA BEMUTATÁSÁRA ÉS TISZTELETÉRE VONATKOZÓ HATÁLYOS LATIN EGYHÁZFEGYELEM*

SZUROMI Szabolcs Anzelm, O.Praem.
egyetemi tanár (PPKE KJPI)

Bevezetés

Az Eucharisztia fogalmára, ünneplésére és kiszolgáltatására vonatkozóan, az apostoli kortól kezdve folyamatosan biztos és világos írott forrásaink vannak.¹ A számos korábbi joggyűjtemény után, melyek részletesen rendelkeztek az Oltáriszentség bemutatásáról, őrzéséről és a betegek megáldoztatásáról,² a *Corpus iuris canonici*-n belül³ is pontos leírást olvashatunk a liturgikus cselekményekre, így a szentmise bemutatására

* A jelen munka a Budapesten 2020. szeptember 13. és 20. között megrendezendő 52. Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus tiszteletére került összeállításra *Az 1545 előtti egyházi források hatása a modern kánonjog rendszerében* (Budapest, 2016.; V. fejezet: 97–120.), az *Egy működő szakrális jogrend* (Budapest, 2013.; VII. fejezet: 98–113.), és a *Dottrina e disciplina della Chiesa* (Berlin, 2016.; VIII. fejezet: 89–104.) munkáink átdolgozott változataként. Készült a *Collegio S. Norberto*-ban (Róma), a *British Library*-ben (London), és a *Bibliothèque d'étude et du patrimoine de Toulouse*-ban (Toulouse) a KAP19-31008-3.6-JÁK projekt keretében.

¹ Vö. B. KURTSCHIED: *Historia iuris canonici. Historia institutorum ab Ecclesiae fundatione usque ad Gratianum*. Romae, 1951. 290–305.; P. RADÓ: *Enchiridion liturgicum*, I. Romae–Friburgi Brig.–Barcinone, 1961. 292–311.; VANYÓ L.: *Az ókeresztény kor dogmatörténete*. II. k. Budapest, 1988. 205–206.; W. BEINERT (Hrsg.): *Lexikon der katholischen Dogmatik*. Leipzig, 1989. 146–152.; J. AUER: *Il mistero dell'eucharista*. Assisi, 21989. 307–314.; J. IMBERT: *Les temps Carolingiens (741–891). L'Église: les institutions*. [Histoire du Droit et des Institutions de l'Eglise en Occident V/1] Paris, 1994. 59–60.; SZUROMI SZ. A.: *Az egyházi intézményrendszer története*. [Szent István Kézikönyvek 15.] Budapest, 2017. 29–30., 91., 154–156., 269–273.; ERDŐ P.: *Egyházjog*. [Szent István Kézikönyvek 7.] 52014. 455–475.

² Pl. *Decretum Burchardi Wormatiensis* (BW) 5. 1–53.; *Collectio Canonum Anselmi Lucensis* (Ans.) 9. 1–10.; *Panormia Ivonis Carnotensis* (IP) 1. 123–162.

³ AE. FRIEDBERG (ed.): *Corpus iuris canonici*. I–II. Lipsiae, 1879–1881. (repr. Graz 1955). [A továbbiakban: FRIEDBERG I. vagy II.]

vonatkozóan.⁴ Az 1317-ben összeállított *Clementinae* V. Kelemen pápa (1305–1314) meghatározását idézi az Oltáriszentség ünneplésével kapcsolatban (Clem. 3. 14. 1).⁵ Az egyetemes zsinatok sorában már a IV. Lateráni Zsinat (1215) a tévtanokkal szemben ünnepélyes formában, hitvallásban összegezte a katolikus hit alapvető tételeit,⁶ különös tekintettel az Oltáriszentségre és az átlényegülés tanára vonatkozólag.⁷ Ugyanez a zsinat kötelezte a klerikusokat az Oltáriszentség méltó őrzésére.⁸ Jóval később, a Trentói Zsinat (1545–1563) különleges hangsúlyt helyezett a szentségekre vonatkozó teológiai tanítás pontos kifejtésére és kiszolgáltatásuk szabályainak rögzítésére. Az 1917. május 27-én XV. Benedek pápa (1914–1922) által kihirdetett *Codex iuris canonici* általánosságban nem kívánta szabályozni a jóváhagyott liturgikus könyvek által tartalmazott előírásokat (vö. CIC [1917] Can. 2.)⁹, de néhány helyen kifejezett rendelkezéssel módosította azokat, amelyre példák a szentmise bemutatásáról szóló 818. és a misézés nyelvéről szóló 819. kánon.¹⁰ A CIC (1917) az Eucharisztia meghatározásán túl (vö. CIC [1917] Can. 801.) a 802–869. kánonokban tárgyalta a szentmiseáldozat,¹¹ az Oltáriszentség kiszolgáltatója,¹² felvevője,¹³ valamint kiszolgáltatásának ideje és helye kérdéskörét.¹⁴ Az 1962–1965-ig üléselő II. Vatikáni Zsinat 1963. december 4-én elfogadott első konstitúcióját *Sacrosanctum concilium* kezdettel a Szent Liturgiának szentelte. A dokumentum a 47–58. pontig tárgyal az Istentisztelet rendjéről.¹⁵ A zsinatot követően VI. Pál pápa 1965. szeptember 3-án *Mysterium fidei* kezdetű enciklikájában rögzítette az Oltáriszentségről szóló egyházi tanítást,¹⁶ valamint a Szent Ritus Kongregáció 1967. május 25-én instrukciót adott ki az Oltáriszentség tiszteltéről *Eucharisticum*

⁴ Vö. D. 25 c. 1: FRIEDBERG I. 89–91.; D. 71 c. 7: FRIEDBERG I. 259.; C. 1 q. 1 cc. 77–78: FRIEDBERG I. 885.; D. 1 cc. 2, 11, 41–73 de cons.: FRIEDBERG I. 1293–1294., 1297., 1304–1314.; D. 2 cc. 1–97 de cons.: FRIEDBERG I. 1314–1352.; X 1. 1. 1: FRIEDBERG II. 5–6.; X 1. 6. 28: FRIEDBERG II. 71–73.; X 1. 31. 14: FRIEDBERG II. 191–192.; X 3. 41. 3–14: FRIEDBERG II. 636–644.; X 5. 28. 2: FRIEDBERG II. 833.; Clem. 3. 14. 1: FRIEDBERG II. 1173–1174.; Extrav. Com. 3. 11. un.: FRIEDBERG II. 1284–1285.

⁵ Clem. 3. 14. 1: FRIEDBERG II. 1173–1174.

⁶ Sz. A. SZUROMI: The Constitutions of the Fourth Lateran Council (1215) according to its Theological, Canonical and Historical Aspects. *Rivista Internazionale di diritto comune*, 15. (2004) 185–199., különösen 190.

⁷ *Conc. Lateranense IV*, Can. 1: *Conciliorum Oecumenicorum Decreta*. Bologna, ³1973. (továbbiakban: COD) 231–231.

⁸ *Conc. Lateranense IV*, Can. 19: COD 244.

⁹ CIC (1917) Can. 2.: Codex, plerumque, nihil decernit de ritibus et caeremoniis quas liturgici libri, ab Ecclesia Latina probati, servandas praecipiant in celebratione sacrosanctae Missae sacrificii, in administratione Sacramentorum et Sacramentalium aliisque sacris peragendis. Quare omnes liturgicae leges vim suam retinent, nisi earum aliqua in Codice expresse corrigatur.

¹⁰ Vö. A. G. CICOGNANI: *Canon Law*. Philadelphia, PA, ³1935. 461–466.

¹¹ CIC (1917) Cann. 802–844.

¹² CIC (1917) Cann. 845–852.

¹³ CIC (1917) Cann. 853–866.

¹⁴ CIC (1917) Cann. 867–869.

¹⁵ COD 830–832.

¹⁶ *AAS*, 57. (1965) 762–769.

mysterium kezdettel.¹⁷ Mindezen előkészítés után, VI. Pál pápa *Missale Romanum* kezdetű apostoli konstitúciójával 1969. április 3-án kihirdette az új Római Misekönyvet, melynek első „Editio typica”-ja 1970-ben jelent meg, a Szent Istentiszteleti Kongregáció 1970. március 26-án kelt határozatával.¹⁸ Az új Római Misekönyv módosított szövege 1975-ben, majd a további módosítások beépítése után 2002-ben, majd 2008-ban került kiadásra. Az 1983. január 25-én kihirdetett új Egyházi Törvénykönyv elődjéhez, a CIC (1917)-hez hasonlóan, nem szabályozza részletekbe menő módon az Egyház liturgiáját, vagy a liturgikus jog területét,¹⁹ annak ellenére, hogy az egyes szentségekre vonatkozóan számos alapvető rendelkezést tartalmaz.²⁰ Így a Kódex kitér az Oltáriszentség fogalmára (897–898. kk.), ünneplésére (899–933. kk.), az Eucharisztia őrzésére és tiszteletére (934–944. kk.), valamint a miseadományokra (945–958. kk.).²¹ A részletes liturgikus előírásokat az egyes liturgikus könyvek rubrikái tartalmazzák, illetve a legfőbb egyházi hatóság által kiadott további jogszabályok; a részleges jog szintjén pedig az illetékes püspöki konferencia és a helyi ordinárius rendelkezései. Annak ellenére azonban, hogy a legfőbb egyházi hatóság többször is felhívta a figyelmet a szentmise rendjére vonatkozó előírások pontos megtartására – melyre kiemelkedő példa II. János Pál pápa 2003. április 17-én kelt *Ecclesia de Eucharistia*²² kezdetű enciklikája – a szentmise bemutatása és az Oltáriszentség méltó tisztelete terén továbbra is több eltérő értelmezés, és ezek nyomán kialakult téves gyakorlat született 1970 után. Ezek arra ösztönözték a jogalkotót, hogy egyértelműen kinyilvánítsa a kinyilatkoztatáson és az Egyház hagyományán nyugvó tan- és fegyelembeli álláspontját az Oltáriszentség megünneplésének részleteivel kapcsolatosan. Ezt szem előtt tartva adta ki az Istentiszteleti és Szentségi Kongregáció 2004. március 25-én a *Redemptionis Sacramentum* kezdetű instrukciót,²³ amely a törvény szünetelése nélkül lépett hatályba.²⁴ Ezzel az új instrukcióval, amely a hatályban lévő liturgikus könyvek rubrikáiban foglalt előírások pontos végrehajtását rendezi és hiteles értelmezését tartalmazza, olyan általános szabály született a liturgikus előírások megtartásáról, amely kötelezi mind a felszentelt

¹⁷ *AAS*, 59. (1967) 539–573.

¹⁸ S.C. PRO CULTU DIVINO: Normae (26 mart. 1970): *Leges Ecclesiae post Codicem iuris canonici editae*, IV. Roma, 1974. 5761–5791.

¹⁹ CIC Can. 2.: Codex plerumque non definit ritus, qui in actionibus liturgicis celebrandis sunt servandi; quare leges liturgicae hucusque vigentes vim suam retinent, nisi earum aliqua Codicis canonibus sit contraria.

²⁰ Vö. N. LODA: Il culto eucaristico nella legislazione della cattolica. I rapporti tra CIC e CCEO. *Apollinaris*, 76. (2003) 683–726.; ERDŐ P.: A Codex szentségi jogának szerkezete és alapelvei. In: ERDŐ P.: *Az élő Egyház joga. Tanulmányok a hatályos kánonjog köréből*. Budapest, 2006. 333–336.

²¹ Magyarázatahoz vö. D. MUSSONE: *L'Eucaristia nel Codice di Diritto Canonico. Commento ai can. 897–958*. [Monumenta Studia Instrumenta Liturgica 21] Città del Vaticano, 2002.

²² *AAS*, 95. (2003) 433–475., különösen nn. 47–54.

²³ *AAS*, 96. (2004) 549–601.

²⁴ Vö. N. LODA: L'Eucharistia, sacramento della redenzione e l'istruzione Redemptionis Sacramentum. *Apollinaris*, 78. (2005) 329–373.; R. J. FOLONIER: *Canonicità „Redemptionis Sacramentum”*. *Apollinaris*, 78. (2005) 737–763.

szolgálattevőket, mind a világi krisztushívőket, hitük szent titkának – életállapotuknak megfelelő – komoly megismerésére és a megünneplésében való méltó közreműködésre.

1. Az Eucharisztia ünneplésének hatályos latin fegyelme és rendes formája

II. János Pál pápa *Ecclesia de Eucharistia* kezdetű enciklikájának 61. pontjában úgy fogalmaz, hogy

„Az eucharisztikus misztérium – áldozat; jelenlét és emlékezet – nem tűri a csonkításokat vagy eszközzé silányítást. A maga sértetlen egészében kell átélni ünneplésekor is [...] így kifejezi azt, ami valójában egy, szent, katolikus és apostoli, Isten népe, temploma, családja; Krisztus teste és a Szentlélektől éltetett jegyese; az üdvösség egyetemes szentsége és hierarchikusan felépített közösség.”²⁵

Ennek az elvnek a szem előtt tartása szükséges ahhoz, hogy megértsük a latin rítusú szentmise rendes formájának előírásait az Eucharisztia bemutatására vonatkozóan, a VI. Pál pápa által kihirdetett *Missale Romanum* 2008. évi kiadása alapján.²⁶

A szentmise latin rítus szerinti végzésének rendes formája (*forma ordinaria*) – vagy, ahogy XVI. Benedek pápa a *Summorum Pontificum* kezdetű motu proprio első cikkelyében fogalmaz:²⁷ a *lex orandi* rendes kifejezése²⁸ – a VI. Pál pápa által kihirdetett *Missale Romanum* harmadik „Editio typica”-ja.²⁹

A *Missale Romanum* (2008) *Institutio Generalis Missalis Romani* első tizenöt rubrikája bevezetést ad a szentmise bemutatása új rendjének (vö. *Novus ordo*) kialakításához és indokaihoz.³⁰ Ebből egyértelműen kitűnik, hogy a megújított Római Misekönyv ugyanazt a töretlen liturgikus és hitbéli hagyományt képviseli, mint elődje, sőt, kitüntetett figyelmet szentel az egyházatyák Oltáriszentséggel kapcsolatos tanításának és az ezen a téren újonnan feltárt korai forrásoknak. Mindezt összekapcsolja a liturgia vég-

²⁵ *AAS*, 95. (2003) 433–475., különösen 474–475.

²⁶ *Missale Romanum ex decreto Sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II instauratum auctoritate Pauli Pp. VI promulgatum Ioannis Pauli Pp. II cura recognitum*. Editio typica tertia, Typis Vaticanis, 2008. [a továbbiakban: *Missale Romanum* (2008)].

²⁷ BENEDICTUS XVI: M.P. *Summorum Pontificum* (7 iul. 2007). Art. 1.: *Missale Romanum a Paulo VI promulgatum ordinaria expressio «Legis orandi» Ecclesiae catholicae ritus latini est. Missale autem Romanum a S. Pio V promulgatum et a B. Ioanne XXIII denuo editum habeatur uti extraordinaria expressio eiusdem «Legis orandi» Ecclesiae et ob venerabilem et antiquum eius usum debito gaudeat honore. Hae duae expressiones «Legis orandi» Ecclesiae, minime vero inducunt in divisionem «Legis credendi» Ecclesiae; sunt enim duo usus unici ritus romani.*

²⁸ A kifejezés jelentéséhez vö. J. FONTI I PLANA: L'Eucaristia, gresol de la fraternitat cristiana. L'epiclesis eclesiològica: del cos eucaristic al cos eclesial. *Revista Catalana de Teologia*, 44/2. (2019) 303–322., különösen 306–308.

²⁹ A *Missale Romanum* (2008) *Institutio Generalis* normájához vö. B. DUNN: Liturgical and canonical challenges associated with the new General Instruction of the Roman Missal. *Studia Canonica*, 42. (2008) 87–118.

³⁰ *Missale Romanum* (2008) i. m. 19–23.

zése kapcsán felmerülő kortárs lelkipásztori igényekre való válasszal, amelynek egyik leglényegesebb eredménye a szentmise népnyelven történő bemutatásának általános lehetővé tétele, a II. Vatikáni Zsinat rendelkezése alapján (vö. SC 36.).³¹ A bevezető megjegyzéseket követi az első fejezet, amely általánosságban a szentmise bemutatása fontosságának és méltóságának van szentelve (rr. 16–26.).³² Ebben a jogalkotó különös hangsúlyt helyez arra, hogy kiemelje a megyéspüspök által végzett ünnepi mise példaadó fontosságát az egész egyházmegye számára (vö. r. 22.). A második nagy fejezet a szentmise szerkezetének általános magyarázatát tartalmazza (rr. 27–90.),³³ megnevezve az ige- és az áldozati liturgiát, mint két fő egységet, valamint annak egyes elemeit, majd röviden kifejtve a szentmise liturgiájának egyes részeit. A rendelkezések kitérnek a misében használt és a római rítus hagyományaiiban meggyökeresedett mozdulatok pontos követésének és a szent csend megtartásának fontosságára, amelyek szorosan kötődnek a liturgikus cselekmény lényegéhez (r. 42.). A rubrikák harmadik egysége a szentmise bemutatásában közreműködő feladatköröket és szolgálatokat tárgyalja (rr. 91–111.),³⁴ külön meghatározva a felszentelt szolgálattevők, a hívek, az akolitusi és lektori, valamint más szolgálatok egyházon belüli státuszukból fakadó sajátos és rendkívüli tevékenységét. Az *Institutio Generalis* legnagyobb, és egyben központi egysége a szentmise bemutatása különböző formáinak részletes leírásával foglalkozik (rr. 112–287.).³⁵ Ezen belül a 199–251. rubrika a koncelebráció szabályairól szól. Míg a régi fegyelem csak a pap és püspökszentelés alkalmával engedélyezte a koncelebrációt,³⁶ addig a jelenlegi minden megengedetten miséző papnak minden esetben lehetőséget biztosít a szentmiseáldozat koncelebrált formában történő bemutatására, amikor a mise megkezdésétől részt tud venni az Eucharisztia ünneplésében.³⁷ Az *Institutio Generalis* további öt fejezete³⁸ a templomoknak a szentmise bemutatásához szükséges belső elrendezéséről és felszereléséről (rr. 288–318.), a szentmise bemutatásának kellékeiről (rr. 319–351.), a szentmise és részeinek kiválasztásáról (rr. 352–367.), a különböző könyörgésekről és a gyászmisékről (rr. 368–385.), végül a megyéspüspökök és a püspöki konferenciák szentmisékkal kapcsolatos partikuláris jogalkotási hatásköréről tárgyal (rr. 386–399.). Ezután kaptak helyet a liturgikus év felépítésére és a római liturgikus naptárra vonatkozó előírások (vö. *Normae universales de anno liturgico et de*

³¹ Részletesen vö. *Das Zweite Vatikanische Konzil. Konstitutionen, Dekrete und Erklärungen*. [Lexikon für Theologie und Kirche, Dokumente und Kommentare I] Freiburg–Basel–Wien, 1966. 10–13.

³² De celebrationis Eucharisticae momento et dignitate. In: *Missale Romanum* (2008) i. m. 24–25.

³³ De structura Missae eiusque elementis partibus. In: *Missale Romanum* (2008) i. m. 26–39.

³⁴ De officiis et ministeriis in Missa. In: *Missale Romanum* (2008) i. m. 40–43.

³⁵ De diversis formis Missam celebrandi. In: *Missale Romanum* (2008) i. m. 44–66.

³⁶ CIC (1917) Can. 803.; vö. M. CONTE A CORONATA: *Institutiones iuris canonici ad usum utriusque cleri et scholarum, De Sacramentis*, I. Taurini–Romae, 1943. 146.; A. VERMEERSCH – I. CREUSEN: *Epitome iuris canonici cum commentariis ad scholas et ad usum privatum*. II. Romae, 1954. 41–42.

³⁷ A koncelebrációról részletesen vö. ERDŐ (2014) i. m. 457–458.; W. AYMANS – K. MÖRS DORF: *Kanonisches Recht. Lehrbuch aufgrund des Codex Iuris Canonici*. III. Paderborn–München–Wien–Zürich, 2007. 261–262.

³⁸ *Missale Romanum* (2008) i. m. 67–86.

calendario),³⁹ melyeket VI. Pál pápa 1969. február 14-én kelt *Mysterii Paschalis* kezdetű motu proprioja vezet be,⁴⁰ és amelyek a teljes római kalendáriummal és a liturgikus év mozgó ünnepeinek öröknapjaitól zárulnak.⁴¹

A szentmise bemutatásának helye a templom vagy kápolna, olyan szükségeset kivéve, amikor az más illő, a botrány lehetőségétől mentes helyen történik.⁴² Ilyen szükséghelyzet bizonyosan nem áll fenn akkor, ha a közelben olyan szentmise bemutatására alkalmas szent hely van, ahol a krisztushívők konkrét csoportja méltó módon részt tud venni az eucharisztia ünneplésében.⁴³ A nem katolikus keresztény templomban való misézéshez továbbra is szükség van a helyi ordinárius kifejezett engedélyére.

Súlyos kötelessége a szentmiseáldozat bemutatását végző papnak, hogy maradéktalanul ragaszkodjon a legfőbb egyházi hatóság által egyetemlegesen és kötelező jelleggel rögzített liturgikus előírásokhoz, továbbá az adott terület püspöki konferenciája által elrendelt és a Szentségi és Istentiszteleti Kongregáció által jóváhagyott partikuláris normákhoz, valamint az illetékes megyéspüspök részéről – a jog által biztosított keretek között – megalkotott egyedi szabályok megtartásához (vö. 838. kán. 1–4. §§).⁴⁴ Ennek megszegése – akár kísérletezésből, akár a szabadság helytelen felfogásából fakad – a katolikus liturgia meghamisítását jelenti a *Redemptionis Sacramentum* 169. pontja alapján, amelyek lehetnek súlyos és egyéb visszaélések.⁴⁵

A szentmisét bemutató pap köteles a misére történő imádságos lelki előkészületre (909. kán.) és a bemutatást követő hálaadásra. Az előkészülethez hozzátartozik a szentgyónás elvégzése – amennyiben szükséges és lehetséges – és a szentségi bűjt megtartása. A közvetlen előkészület a liturgikus ruhák felöltésével zárul, melyek a főcelebráns esetében az albán és az esetlegesen hozzá tartozó cinguluson túl, a stóla és a miseruha. Ezt kötelezően kiegészíti a vállkendő használata, ha a pap ruházatának nyakrészét nem fedné az alba (r. 337).

A *Missale Romanum* (2008) felhívja a figyelmet az igeliturgia részét képező és az adott miséhez tartozó szentírási szakaszok felolvasásának fontosságára. Az *Institutio Generalis* 61. rubrikája külön kitér annak hangsúlyozására, hogy a válaszos zoltár szövege szorosan hozzátartozik a mise igeliturikus részéhez. Éppen ezért, ahogyan az olvasmányok, úgy a válaszos zoltár sem cserélhető fel más, nem biblikus szövegekkel (r. 57.). Mivel a homília is integráns eleme a tanító résznek, így csak súlyos ok esetén hagyható el a vasárnapi és kötelező ünnepnap szentmisében (r. 66.; vö. 767. kán. 2. §), továbbá ajánlott minden más – hívek jelenlétében bemutatott – misében. A homília fogalmához hozzátartozik, hogy felszentelt pap vagy diakónus végezze, így annak

³⁹ *Missale Romanum* (2008) i. m. 93–103.

⁴⁰ Vö. AAS, 61. (1969) 222–226.

⁴¹ *Missale Romanum* (2008) i. m. 105–117.

⁴² CIC Cann. 932–933.; vö. A. MARZÓA – J. MIRAS – R. RODRÍGUEZ-OCAÑA (ed.): *Comentario exegético al Código de Derecho Canónico*. III. Pamplona, 1996. 666–668. (E. DE LEÓN)

⁴³ *Il diritto nel mistero della Chiesa*. III (Quaderni di Apollinaris 10) Roma, 1992. 111.–112.

⁴⁴ Vö. pl. R. GARRITY: The Limits of Personal Accommodation in Sacramental Celebration. *The Jurist*, 53. (1994) 284–300.

⁴⁵ Részletesen vö. *Redemptionis Sacramentum*, 173–175.

a mondása a világiak számára – beleértve a papságra készülő növendékeket, a lelkipásztori kisegítőket, illetve a megszentelt élet intézményei és apostoli élet társaságai ordóban nem részesült tagjait⁴⁶ – hangsúlyosan nem megengedett (r. 66.; *Redemptionis Sacramentum*, 65–66.).

Az utolsó vacsora cselekménye zárt egységet alkot az Eucharisztia ünneplésén belül, így pusztán csak a prefáció előtt megengedett a híveknek szóló rövid magyarázat beillesztése (r. 31.), azt követően viszont egészen az áldozás befejeződéséig kifejezetten tilos bármilyen kiegészítés – legyen az akár egyéni áldás – hozzáadása a misekönyvben rögzített szöveghez. Az eucharisztikus imádság a legkiemelkedőbb és központi cselekménye a szentmise bemutatásának (r. 78.). Az eucharisztikus ima végzésének módját kifejtő rubrikák az I–IV. kánont tárgyalják, míg az V–VII/D kánonokra vonatkozó előírások csak magukban a kánonok leírásában találhatóak meg, a *Missale Romanum* (2008) függelékében. A Szentszék által hivatalosan jóváhagyott eucharisztikus imádságok akár részbeni, akár teljes megváltoztatása szigorúan tilos, amelyről határozott állásfoglalást tett közzé a Szentségi és Istentiszteleti Kongregáció⁴⁷ és személyesen II. János Pál pápa is.⁴⁸ Mivel az áldoztatás az utolsó vacsorai cselekmény része, ezért elsődlegesen a szentmisét Krisztus személyében bemutató pap feladata annak elvégzése, amelyben segíthetik – mint az Oltáriszentség rendes kiszolgáltatói – más papok vagy diakónusok.⁴⁹ A 100. és a 107. rubrika az 1973. január 29-én kelt *Immensae caritatis* kezdetű instrukció⁵⁰ és a 230. kán. 3. § normája alapján hangsúlyozza, hogy az akolitus, továbbá az áldoztatási felhatalmazással (vö. alkalmi vagy tartós) rendelkező világiak, olyan rendkívüli kiszolgáltatói a szentáldozásnak, akik csak a rendes kiszolgáltató hiányában, illetve akadályoztatása esetén gyakorolhatják kisegítői tevékenységüket.⁵¹ Az *Institutio Generalis* 283. rubrikája a területileg illetékes püspöki konferenciák hatáskörébe utalja a két szín alatti áldoztatás részleges szabályainak kiadását, az egyetemes előírások keretei között és az Istentiszteleti és Szentségi Kongregáció felülvizsgálatát kikérve. Az így megalkotott részleges előírás azonban nem engedheti meg, hogy az áldozó világiak saját maguk vegyék ki a konzekrált ostyát a cibóriumból, pixisből stb.; valamint, hogy saját maguk mártsák be azt a szentvérbe.⁵² A két szín alatti áldozáshoz az áldozók számát figyelembe vevő mennyiségű bort kell konzekrálni, de a konzekrált szentvért utólag tilos más

⁴⁶ C. PRO CLER. – P. C. PRO LAIC. – C. PRO DOCT. FID. – C. DE CULT ET SACRAM. – C. PRO EPISC. – C. PRO GENT. EVANG. – C. PRO IVC ET SVA – P.C. DE LEG. TEXT. INTER.: Instr. *Ecclesiae de mysterio* (15 aug. 1997) Art. 3. § *AAS*, 89., 1997/I. 864–865.

⁴⁷ C. DE CULTU DIVINO ET DISCIPLINA SACRAMENTORUM, Instr. *Inaestimabile donum* (3 apr. 1980) *AAS*, 72., 1980/5. 335.

⁴⁸ IOANNES PAULUS II: Litt. Ap. *Vicesimus quintus annus* (4 dec. 1988). *AAS*, 81., 1989/13. 910.

⁴⁹ MARZOA–MIRAS–RODRÍGUEZ-OCAÑA (ed.) i. m. 616–617. (P. ERDŐ).

⁵⁰ S.C. DE DISCIPLINA SACRAMENTORUM: Instr. *Immensae caritatis* (29 ian. 1973) *AAS*, 65., 1973/I. 265–266.

⁵¹ CIC Can. 910.: § 2. Extraordinarius sacrae communionis minister est acolytus necnon alius christifidelis ad normam can. 230 § 3 deputatus. Vö. *Redemptionis Sacramentum* i. m. 88.

⁵² C. DE CULTU DIVINO ET DISCIPLINA SACRAMENTORUM, Resp. (30 iun. 1998). *Notitiae*, 34. (1998) 272–273.

kelyhekbe vagy edényekbe szétosztva tovább önteni.⁵³ Amennyiben a szentélyben van kredencia, úgy az áldozás utáni purifikációt a kredenciánál, amennyiben nincs, úgy a miséző oltár egyik oldalán kell elvégezni (r. 270.).

2. A *forma extraordinaria* és végzésének feltételei

XVI. Benedek pápa *Summorum Pontificium* kezdetű motu propriójában részletesen szabályozza a szentmise bemutatásának rendkívüli formáját (*forma extraordinaria*), amely ugyanazt a hitbéli meggyőződést fejezi ki (vö. *lex credendi*), mint az Eucharisztia megünneplésének rendes formájaként hatályban lévő, VI. Pál pápa által kihirdetett, és fent bemutatott Római Misekönyv (*forma ordinaria*).⁵⁴ Az 1962-ben megjelent *Missale Romanum*, amely nem került hatályon kívül az új – 1970. évi – *Missale Romanum* kihirdetésével, meghatározott feltételek mellett, mind a magán, mind a hívek jelenlétében végzett mise bemutatására engedélyezett, sőt, ez megvalósulhat külön erre a célra létrehozott személyi plébánián vagy kinevezett lelkészen keresztül is (Art. 10). A magánmise végzésekor a rendkívüli forma – a nagyheti szent három nap kivételével – bármikor alkalmazható külön ordináriusi engedély nélkül (Art. 2). A megszentelt élet intézményei és apostoli élet társaságai saját közösségükön és templomaikon vagy nem nyilvános kápolnáikon belül szabadon használhatják a *Missale Romanum* (1962)-t, amelynek tartós jellegű, az egész közösségre kiterjedő használatához az adott intézmény saját joga szerint illetékes nagyobb előljáró engedélyére van szükség (Art. 3). Ez azért is jelentős, hiszen több szerzetesintézmény a Szentszék által jóváhagyott saját misekönyvvel – és más liturgikus könyvekkel – rendelkezett 1970 előtt, amely tartalmazta az adott közösség egyedi úzusát (vö. pl. *Missale Praemonstratense*). A *Summorum Pontificium* lehetőséget biztosít a *Missale Romanum* (1962) alapján történő nyilvános szentmise bemutatásra azokon a helyeken, ahol a krisztushívők állandó csoportja arra igényt tart (Art. 5. § 1.). Ez elsődlegesen a hétköznapi szentmisékre vonatkozik, de ugyanígy sor kerülhet a vasár- és ünnepnapi szentmisék egyikének a *forma extraordinaria* szerinti végzésére (Art. 5. § 2.). Az ilyen nyilvános szentmisék bemutatására vonatkozó engedély megadására – a krisztushívők tényleges lelképásztori igényének figyelembevételével és ügyelve a plébániához tartozó hívőközösség egységének megőrzésére – a plébános, ill. a templomigazgató jogosult, feltéve, hogy a bemutatás személyi feltételei adottak. A dokumentum külön említi a misét bemutató pap alkalmasságát (Art. 5. § 4.). Annak ellenére, hogy ez nem kerül tételese kifejtésre a motu proprio szövegében, XVI. Benedek pápa levele alapján, amelyet magyarázatul

⁵³ *Redemptionis Sacramentum* i. m. 106.

⁵⁴ *Lettera del Santo Padre Benedetto XVI ai vescovi di tutto il Mondo per presentare il “Motu proprio” sull’uso della liturgia Romana anteriore* (7 iul. 2007): [...] Al riguardo bisogna innanzitutto dire che il Messale, pubblicato da Paolo VI e poi riedito in due ulteriori edizioni da Giovanni Paolo II, ovviamente è rimane la forma normale – la *forma ordinaria* – della Liturgia Eucaristica. L’ultima stesura del *Missale Romanum*, anteriore al Concilio, che è stata pubblicata con l’autorità di Papa Giovanni XXIII nel 1962 e utilizzata durante il Concilio, potrà, invece, essere usata come *forma extraordinaria* della Celebrazione liturgica. Non è appropriato parlare di queste due stesure del Messale Romano come se fossero «due Riti». Si tratta, piuttosto, di un uso duplice dell’unico e medesimo Rito. [...].

fűzött az új normához, egyértelmű, hogy ez nem pusztán a személyes alkalmasságot és a lelki felkészültséget jelenti, hanem azt is, hogy a celebráló papnak értenie kell a mise latin nyelvét, valamint kellőképpen ismernie a tridentin mise szerkezetét és végzésének formáját. A megyéspüspökök – mint akinek elsődleges feladata a katolikus hit védelme (vö. 386. kán.), valamint a szentségek és szentelmények kiszolgáltatásának felügyelete a rábizott krisztushívók tekintetében (vö. 387. és 392. kk.)⁵⁵ – sajátos kötelessége, hogy figyelemmel kísérje mindazon papok fenti értelemben vett alkalmasságát, akik a szentmisét a *forma extraordinaria* szerint mutatják be. Az Eucharisztia megengedett végzéséhez a már említett 5. cikkely alapján további feltétel, hogy ne álljon fenn kánoni akadály, azaz, hogy a miséző pap ne álljon sem kiközösítés, sem felfüggesztés alatt (vö. 1331. kán. 1. § 2., 1333. kán. 1. § 1.).

A *forma extraordinaria* liturgikus előírásaira fordítva a figyelmet,⁵⁶ látható, hogy a korábban ismertetett *Missale Romanum* (2008) *Institutio Generalis* felépítése lényegesen eltér attól a rubrikarendszertől, amit a Szt. V. Piusz pápa féle *Missale Romanum* utolsó, XXIII. János pápa által közétett kiadásában találunk.⁵⁷ Utóbbiban először *Rubricae Breviarium et Missalis Romani* címmel a szent zsolozsma végzésével és a szentmiseáldozattal foglalkozó közös liturgikus előírások (*Pars Prima – Rubricae generales*),⁵⁸ majd a Breviáriumra vonatkozó rubrikákat értelemszerűen elhagyva, a szentmise bemutatására vonatkozó általános rubrikák kerülnek tárgyalásra (*Rubricae generales Missalis Romani*).⁵⁹ Ezt követi az egyházi év felépítésének a kifejtése *De anno et eius partibus* címmel, amihez kapcsolódik a Húsvét mozgó ünnepéhez kötődő liturgikus ünnepnapok két táblázata, valamint a mozgó ünnepek öröknaptára és a liturgikus év kalendáriuma.⁶⁰ Mindez után kaptak helyet a szentmise bemutatását, annak egyes részeit és cselekményeit részletesen szabályozó előírások, azaz a *Ritus servandus in celebratione Missae*.⁶¹ Önálló cím alá vannak rendezve azok a rubrikák, amelyek a szentmise bemutatása során felmerülő hibákat, illetve hiányosságokat, valamint azok jogkövetkezményét ismertetik.⁶² Ehhez hasonlóan önálló egységként szerepel a szentmise bemutatására készülő pap által elmondható zsolotárok és könyörgések felsorolása, amelyekhez XI. Piusz pápa (1922–1939)⁶³ és XII. Piusz pápa (1939–1958)⁶⁴ különböző mértékű búcsúkat rendelt,⁶⁵ valamint a szentmise utáni hálaadáskor elimádkozható

⁵⁵ Vö. U. NAVARETTE: I vescovi, moderatori della liturgia eucaristica nelle chiese loro affidate. In: *Redemptionis Sacramentum. L'Eucaristia azione di Cristo e della Chiesa*. Siena, 2006. 51–58.

⁵⁶ RADÓ i. m. I. 352–377.

⁵⁷ *Missale Romanum ex decreto Sacrosancti Concilii Tridentini restitutum Summorum Pontificum cura recognitum*. Editio typica, Typis Poliglottis Vaticanis, 1962. [a továbbiakban: *Missale Romanum* (1962)].

⁵⁸ *Missale Romanum* (1962) i. m. xii–xx.

⁵⁹ *Missale Romanum* (1962) i. m. xxi–xxxvi.

⁶⁰ *Missale Romanum* (1962) i. m. xxxvii–liii.

⁶¹ *Missale Romanum* (1962) i. m. liv–lxv.

⁶² De defectibus in celebratione Missarum occurrentibus. In: *Missale Romanum* (1962) i. m. lxvi–lxviii.

⁶³ PIUS XI (12 iul. 1935); PIUS XI (3 oct. 1936); PIUS XI (10 dec. 1936).

⁶⁴ PIUS XII (14 ian. 1940).

⁶⁵ Praeparatio ad Missam pro opportunitate sacerdotis facienda. In: *Missale Romanum* (1962) i. m. lxix–lxxv.

szentírási szakaszok, könyörgések és Aquinói Szt. Tamás „Adore te devote” kezdetű éneke,⁶⁶ melyekhez szintén különböző mértékű búcsúk kapcsolódnak IX. Piusz, X. Piusz, XI. Piusz, XII. Piusz, és XXIII. János pápák intézkedése nyomán.⁶⁷ A rubrikák befejező egységeként három ábra szemlélteti a *Ritus servandus in celebratione Missae* VII. 10. és IV. 4–5. pontjában szereplő füstölések módját.⁶⁸ Mindebből kitűnik, hogy a régi misekönyv külön egységeket képező bevezető rubrikáival a jogalkotó a liturgikus év felépítésének és a szentmiseáldozat méltó – érvényes és megengedett – bemutatásának a lehető legrészletesebb tömör leírására törekedett.

A *Rubricae Breviarii et Missalis Romani* különböző osztályú vasárnapokat különböztet meg. Az első osztályba tartoznak Advent, Nagyböjt, a Szenvedés vasárnapjai, Húsvétvasárnap, Fehérvasárnap és Pünkösdvasárnap, valamint a húsvéti időszak vasárnapjai és Pünkösöd nyolcadának vasárnapja (vö. r. 11.), kiegészülve az adott templom titulusának és felszentelésének ünnepével. A második osztály öleli fel a liturgikus év többi vasárnapját (r. 12.). A hét egyes napjairól szintén osztályokra bontva rendelkezik a jogalkotó, I–IV. osztályba sorolva azokat (rr. 21–27.). A vigíliákról szóló ötödik fejezet három osztályról szól, melyek közül az elsőbe a Karácsonyhoz és Pünkösödhöz kötődő vigília tartozik (28–33.). Az ünnepnapokról, továbbá az egyetemes, illetve az egyes területek, egyházmegyék és szerzetesintézmények saját kalendáriumáról részletes leírás olvasható a 35–61. rubrikákig. A legfőbb ünnepeket követő ún. nyolcadok közül kiemelkedik a kiváltságos nyolcadok két osztálya: az elsőt a Húsvét és a Pünkösöd (r. 66.), a másodikat a Karácsony képviseli (r. 67.). Általános nyolcadok tartoznak az első, egyszerűek pedig a második osztályba sorolt ünnepekhez.⁶⁹ A liturgikus év egyes időszakainak felsorolásánál látható (rr. 71–77.), hogy a nagyböjti időn belül (*tempus Quadragesimali*) elkülönül a *tempus Quadragesimae* és a *tempus Passionis* (r. 74a–b). Mindezen túl külön rendelkezések olvashatók a Boldogságos Szűz Mária szombati emléknapijairól (rr. 78–79.); a litániákról (rr. 80–90.); a liturgikus ünnepek osztályozásáról és egymáshoz való viszonyukról (rr. 91/1–28., 92–114.); az imádságok záró formuláiról (rr. 115–116.); végül a liturgikus színekről és a liturgikus ruhák használatáról (rr. 117–137.). A színek között hagyományosan a fehér, a piros, a zöld, a lila és a fekete szerepel, de a helyi szokásra való tekintettel a püspöki konferencia más színek alkalmazását is engedélyezheti, a Szent Rítus Kongregáció jóváhagyásával (vö. r. 117.), amely értelemszerűen jelenleg az Istentiszteleti és Szentségi Kongregáció kompetenciáját jelenti.⁷⁰ Figyelemreméltó a *Rubricae generales Missalis Romani* VIII. fejezete (*De diversis*

⁶⁶ Gratiarum actio port Missam pro opportunitate sacerdotis facienda. In: *Missale Romanum* (1962) i. m. lxxvi–lxxix.

⁶⁷ PIUS IX (11 dec. 1846); PIUS IX (9 ian. 1854); PIUS X (29 aug. 1912); PIUS XI (4 dec. 1932); PIUS XI (2 feb. 1934); PIUS XI (22 nov. 1934); PIUS XI (12 mart. 1936); PIUS XI (18 mai. 1936); PIUS XI (3 oct. 1936); PIUS XII (10 mart. 1941); PIUS XII (12 iul. 1941); IOHANNES XXIII (11 mart. 1960).

⁶⁸ *Missale Romanum* (1962) i. m. lxxx–lxxxiii.

⁶⁹ J. O’CONNELL: *The Celebration of Mass. A Study of the Rubrics of the Roman Missal*. Milwaukee, 1947. 50.

⁷⁰ Vö. R. MELLI: *La Congregazione del Culto Divino e della Disciplina dei Sacramenti*. In P. A. BONNET – C. GULLO (a cura di): *La Curia Romana nella Cost. Ap. «Pastor Bonus»*. [Studi Giuridici XXI] Città del Vaticano, 1990. 269–280., különösen 273.

missae partibus, rr. 424–510.⁷¹) és a *Ritus servandus in celebratione Missae*,⁷² amely a mise különböző részei részletes leírásának van szentelve. Ha összevetjük a *Missale Romanum* (2008) *Institutio Generalis*-ának II. (*De structura missae eiusque elementis et partibus*, rr. 27–90.⁷³) és IV. fejezetével (*De diversis formis missam celebrandi*, rr. 112–287.⁷⁴), láthatjuk, hogy mindkét misekönyv komoly hangsúlyt helyez az egyes részek lényeges elemeinek kellően aprólékos leírására.⁷⁵ Mivel azonban a *Missale Romanum* (2008) nem tárgyalja külön egységben a szentmise bemutatása során felmerülő hibákat és hiányosságokat, amint az a *Missale Romanum* (1962)-ben szerepel, így azoknak az említésére és tilalmának rögzítésére a már említett IV. fejezet keretében kerül sor. Külön kiemelés érdemel – mint sajátos szerkezeti elem – a tridentin formában elmondott misében szereplő három zsolttárrészlet (vö. Zsolt. 42,1–5.; 140,2–4.; 25,6–12.), valamint a záró áldást követő evangéliumi szakasz, amely a Jn 1,1–14. felolvasásával fejezi be a szentmise bemutatását. A *De defectibus in celebratione Missarum occurrentibus* rendelkezései mind az áldozat anyaga tekintetében felmerülő hiányosságokra (vö. a kenyér és a bor tekintetében), a forma – azaz az átváltoztatás szavainak – tekintetében, mind a miséző személyére vonatkozóan – figyelemmel annak szándékára, lelki előkészülete, miszés közbeni cselekedeteire – rögzítik az érvényesség és a megengedettség kereteit.⁷⁶ A misekánon – amely ebben az esetben egyedül a római kánont jelenti⁷⁷ – pontos kifejtése jóval részletesebb, mint a *Missale Romanum* (2008)-ban olvasható egyes kánonokra vonatkozó általános rubrikák (rr. 219–236.).⁷⁸ A pap térdhajtását – a korábban elterjedt meghajlás helyett – a kenyér és a bor konszekrálását követően éppen az V. Piusz féle *Missale* tette egyetemesen kötelezővé a latin egyházban.⁷⁹ A *Missale Romanum* (1962) megkülönböztet „elevatio maior-t” és „elevatio minor-t”. Míg az első a kenyér és a bor konszekráció utáni felemelését jelöli,⁸⁰ addig az utóbbi a szentmise kánon befejező, mindkét szín együttes felemelésére vonatkozik.⁸¹ Az áldoztatást követően, a purifikáció után a pap az oltárnál állva olvassa fel az áldozási antifónát.⁸² Ha ez az antifóna valamely zsolttárból származik, úgy a Szent Ritus Kongregáció 1958. szeptember 3-i instrukciója alapján lehetőség van arra, hogy más, ugyanazon zsolttárból vett szakaszt olvasson (énekeljen) a pap.⁸³ A pap misére való közvetlen előkészületét számos imádság segíti, melyek közül egyesek kötelező jelleggel a liturgikus ruhák

⁷¹ *Missale Romanum* (1962) i. m. xxx–xxxv.

⁷² *Missale Romanum* (1962) i. m. liv–lxv.

⁷³ *Missale Romanum* (2008) i. m. 26–39.

⁷⁴ *Missale Romanum* (2008) i. m. 44–66.

⁷⁵ A Szentmise szerkezetének és egyes elemeinek magyarázatához vö. L. EISENHOFER – J. LECHNER: *The Liturgy of the Roman Rite*. Freiburg am Main, 1961. 271–334.

⁷⁶ Vö. F. M. CAPPELLO: *Tractatus canonico-moralis de sacramentis*. I. Romae, 1953. 223–225.

⁷⁷ RADÓ i. m. I. 299–300., 383–384.

⁷⁸ *Missale Romanum* (2008) i. m. 57–59.

⁷⁹ EISENHOFER – LECHNER i. m. 316.

⁸⁰ *Ritus servandus in celebratione Missae VIII*. 5, 7. In: *Missale Romanum* (1962) i. m. lx.

⁸¹ *Ritus servandus in celebratione Missae IX*. 3. In: *Missale Romanum* (1962) i. m. lxi.

⁸² *Ritus servandus in celebratione Missae XI*. In: *Missale Romanum* (1962) i. m. lxiii–lxiv.

⁸³ S.C. RITuum: Instr. (3 sept. 1958). *AAS*, (1958) 630–663, § 27c.

felöltéséhez kapcsolódnak, mások választhatók a misekönyv *Praeparatio ad Missam* által felsorolt szövegei közül.⁸⁴ A szentmise utáni hálaadáshoz szintén több választható szöveget sorol fel a *Missale Romanum* (1962). A misében szereplő füstölésre vonatkozó előírásokat egészíti ki a már említett három ábra *Ordo incensandi Oblata* és *Ordo incensationis Altaris* címmel. A felajánlás utáni füstölés – amely galliai eredetű, és a 10–11. században jelenik meg az *Ordo Romanus*-ban⁸⁵ – kereszt és körkörös formában történik – utóbbi jobbról balra kezdve – az áldozati adományok fölött, a meghatározott imádság elmondásával összekapcsolva.

3. Az Oltáriszentség tisztelete és őrzése

A II. Vatikáni Zsinat (1962–1965) 1963. december 4-én elfogadott *Sacrosanctum concilium* kezdetű – a Szent Liturgia méltó végzését tárgyaló – konstitúciójában ugyan nem tért ki az Oltáriszentség szentmisén kívüli tiszteletére,⁸⁶ de VI. Pál pápa (1963–1978) 1965. szeptember 3-án kelt *Mysterium fidei* kezdetű enciklikájában külön foglalkozott az erre vonatkozó egyházi tanítással.⁸⁷ A zsinatot követően a Szent Ritus Kongregáció 1967. május 25-én önálló instrukciót adott ki az Oltáriszentség tiszteletéről *Eucharisticum mysterium* kezdettel,⁸⁸ amely felváltotta a *Rituale Romanum* korábbi rendelkezéseit, beleértve a legszentebb Oltáriszentség őrzésének helyére (rr. 52–57.), az eucharisztikus áhitatgyakorlatokra (r. 58.), az eucharisztikus körmenetekre (r. 59.), a szentségkítételre (rr. 60–66.), és az eucharisztikus kongresszusokra vonatkozó előírásokat (r. 67.). A Szent Istentiszteleti Kongregáció 1969-től megkezdte a *Rituale Romanum* átdolgozott kiadását, több önálló kötetben. Ezek között jelent meg az Oltáriszentség szentmisén kívüli tiszteletének megújított szabályait tartalmazó liturgikus könyv. Az 1973-ban napvilágot látott *De sacra communione et de cultu mysterii eucharistici extra missam* rendelkezései tehát az *Eucharisticum mysterium* instrukció rubrikái helyébe léptek. Az új liturgikus normaalkotás és a Piusz–Benedek féle Kódex közötti jogi anomáliákat az 1983. január 25-én kihirdetett új Egyházi Törvénykönyv oldotta fel, azzal, hogy a konkrét szentségek és szentelmények tárgyalásakor átvette a *Rituale* egyes kötetei általános rendelkezéseiben található elveket. Az új CIC elődjéhez, a CIC (1917)-hez hasonlóan, külön foglalkozik – a IV. könyvben – az Egyház megsejtelő feladatával, azon belül a szentségekkel, az istentisztelet más cselekményeivel, továbbá a szent helyekkel és időkkal.⁸⁹ Figyelembe véve az új liturgikus könyvek és a CIC nyomán kialakult gyakorlatot, valamint a megjelent eltérő, sőt időnként téves értelmezéseket, az Istentiszteleti és Szentségi Kongregáció 2004. március 25-én kiadta a

⁸⁴ A pap misére való előkészüléséhez részletesen vö. O'CONNELL i. m. 313–321.

⁸⁵ EISENHOFER –LECHNER i. m. 301–302.

⁸⁶ COD 821–824., 830–832., 841–843.

⁸⁷ AAS, 57. (1965) 753–774.

⁸⁸ AAS, 59. (1967) 539–573.

⁸⁹ N. LODA: Il culto eucaristico nella legislazione della cattolica. I rapporti tra CIC e CCEO. *Apollinaris*, 76. (2003) 683–726.; ERDŐ (2006) i. m. 333–336.

Redemptionis Sacramentum kezdetű instrukciót.⁹⁰ E dokumentum a VI. fejezetet szenteli a legszentebb Oltáriszentség őrzésének és a szentmisen kívüli eucharisztikus tisztelet kérdéskörének, néhány helyen részleteiben pontosítva, vagy kiegészítve a *Rituale Romanum* vonatkozó részét. XVI. Benedek pápa (2005–2013) a kellő megfontolás után 2007. július 7-én kibocsátott *Summorum Pontificum* kezdetű motu proprio-ja⁹¹ meghatározott feltételek mellett nemcsak a szentmise bemutatásának rendkívüli formáját tette lehetővé, hanem a korábbi liturgikus könyvek alkalmazását a szentségek kiszolgáltatásához⁹² és a zsolozsma végzéséhez.⁹³ Ezzel – a *Summorum Pontificum*-ban rögzített indokok megléte esetén és a plébános vagy templomigazgató engedélyével – újra alkalmazhatóvá vált a korábbi *Rituale Romanum* és rubrikái (Art. 9.), természetesen csakis akkor, ha azok kifejezetten nem ellenkeznek a hatályos Egyházi Törvénykönyv előírásaival (vö. CIC 2. kán.).

4. Az Oltáriszentség tisztelete

A hatályos Egyházi Törvénykönyv a 941–944. kánonokban szabályozza a szentségkitételt, a szentségimádást és az eucharisztikus körmeneteket. Robert de Thourotte, liège-i püspök, a mont-cornillon-i ágostonos kolostor perjelnöjének – a később a szentek közé emelt – Juliannának a kezdeményezésére, az 1246-ban összeült Liège-i Zsinaton az egyházmegye számára bevezette az Úr Szent Testének és Vérének Ünnepe, azaz Úrnapját.⁹⁴ Nem sokkal később, Hugo de Saint-Cher bíboros, a Szent Római Birodalom pápai legátusa a birodalom minden egyházmegyéjére kiterjesztette ezt az ünnepet, míg végül IV. Orbán pápa 1264. augusztus 11-én – a bolsena-i csodát követően – *Transiturus* kezdetű bullájával az egész Egyházra nézve elrendelte az Úrnapjának megünneplését, minden év Pünkösöd nyolcadát követő csütörtökön.⁹⁵ Ennek az ünnepnek az egyházi kalendáriumba történt beillesztése után a magán és nyilvános szentségkitétel tárgyában számos különböző szintű kánoni norma jelent meg, melyek anyagát az első kodifikációkor felhasználták a CIC (1917) Can. 1274. §§ 1–2. szövegének összeállításához. A régi Kódex következetesen megkülönböztette egymástól a magán és a nyilvános szentségkitételt. Míg az előbbi az Oltáriszentség cibóriumában történő kihelyezését jelentette és külön ordináriusi felhatalmazás nélkül bármely megfelelő okból végezhető volt, addig a monstranciában történő nyilvános szentségkitétel az egyetemes jog által Úrnapján és annak nyolcadában volt csak engedélyezve. A más alkalmakkor megtar-

⁹⁰ *AAS*, 96. (2004) 549–601.

⁹¹ Vö. A. MONTAN: *Benedictus XVI, Litterae apostolicae motu proprio datae de usu extraordinario antiquae formae Ritus romani: Summorum Pontificum*. Annotazione canoniche. *Apollinaris*, 82. (2009) 423–445.

⁹² BENEDICTUS XVI: M.P. *Summorum Pontificum* (7 iul. 2007). *AAS*, 99. (2007) 777–781. Art. 9. §§ 1–2.

⁹³ Uo. Art. 9 § 3.

⁹⁴ MANSI XXIII. 689–690; vö. CH.-PH. CHANUT: *Concerning Exposition of the Blessed Sacrament*. In: *The Veneration and Administration of the Eucharist* (The Proceedings of the Second International Colloquium of historical, canonical and theological studies on the Roman Catholic Liturgy, Notre-Dame-de-Laus, France, 1996.) Southampton, 1997. 95–111., különösen 100–108.

⁹⁵ *Bullarum diplomatum et privilegiorum Sanctorum Romanorum Pontificum collectio*. (ed. F. GAUDE) I–XXIV., Augustae Taurinorum, 1857–1867.

tandó nyilvános szentségkitételek külön helyi ordináriusi jóváhagyáshoz voltak kötve, még az exempt szerzetesrendek tekintetében is.⁹⁶ A hatályos CIC – utalva az új *Rituale* rendelkezéseire – minden olyan templomban vagy kápolnában, ahol megengedetten őrzik az Oltáriszentséget, általánosan lehetővé teszi mind a cibóriumban, mind a monstrenciában történő szentségkítételt, egyúttal megtiltja a szentmise idején ugyanazon liturgikus térben történő expozíciót (vagyis az ún. „szentséges misék” gyakorlatát, vö. az új *Rituale* r. 83.).

A szentségkítétel rendes végzője a felszentelt pap vagy diakónus.⁹⁷ A CIC (1917) Can. 1274. § 2. még úgy rendelkezett, hogy magát a szentségi áldást egyedül csak pap adhatja, így a diakónus csak a kítételt és a visszahelyezést végezhet. Az új Egyházi Törvénykönyv és a hatályos liturgikus könyvek mind a pap, mind a diakónus számára engedélyezik a szentségi áldás kiszolgáltatását. Az új norma szerint⁹⁸ a szentségkítétel és visszahelyezés rendkívüli végzője sajátos körülmények között az akolitus, az áldoztatási engedéllyel rendelkező más krisztushívó, illetve az, aki erre szóló engedélyt kapott a helyi ordináriustól. A szentségimádás liturgiájának rendkívüli vezetői azonban nem adhatnak szentségi áldást az Oltáriszentség visszahelyezését megelőzően.⁹⁹

Megfigyelhető, hogy mind az *Eucharisticum mysterium* kezdetű instrukció (nn. 60–66.), mind az új *Rituale* (rr. 82–90.) kiemelkedően fontosnak tartja az Oltáriszentség iránti magán és közösségi szentmisén kívüli áhítatgyakorlatot, amelyet a szentségimádási alkalmak szélesebb körben történő lehetővé tételével igyekeznek előmozdítani. Sőt, ezt a hívő lelkületet hivatottak segíteni és kifejezni – összekapcsolva azt az Egyház Eucharisztiairól szóló tanításának megismertetésével – a regionális, nemzeti, vagy nemzetközi eucharisztikus kongresszusok.¹⁰⁰ A CIC 942. kánonja ajánlja, hogy azokban a templomokban, ill. kápolnában, ahol folyamatosan őrzik az Oltáriszentséget, tartsanak évente ünnepélyes szentségkítételt, melynek azonban feltétele a hívők kellő számú részvétele. Ez a kánon a CIC (1917) Can. 1275-ben leírt negyvenórás szentségimádás¹⁰¹ megtartásának előírása helyett szerepel az új Kódexben, amelyet évente, az adott plébánia – vagy más, az Oltáriszentség őrzésének jogával rendelkező – templom lehető legnagyobb ünnepén kellett végezni.¹⁰² A hatályos jog az évi ünnepélyes szentségimádások hosszúságát nem határozza meg, de megengedi, hogy annak az ideje megszakítható legyen. A szentségimádások egyházmegyén belüli, templomokra lebontott alkalmait a partikuláris jog szabályozza.¹⁰³ A megyéspüspök számára különösen is ajánlott, hogy a nagyobb városokban meghatározott helyet jelöljön ki, ahol lehetőség

⁹⁶ CONTE A CORONATA i. m. II. 173–174.

⁹⁷ ERDŐ (2014) i. m. 471.

⁹⁸ Vö. CIC Can. 943.; *De sacra communione et de cultu mysterii eucharistici extra missam*, r. 91.

⁹⁹ Vö. AYMANS–MÖRSORF i. m. III. 275.

¹⁰⁰ *De sacra communione et de cultu mysterii eucharistici extra missam*, rr. 109–112.; vö. *Il diritto nel mistero della Chiesa*, III (Quaderni di Apollinaris 10) Roma, ²1992. 113.

¹⁰¹ BÁNK J.: *Kánoni jog*. II. Budapest, 1963. 330–331.

¹⁰² A. FORTESCUE – J. B. O’CONNEL: *The Ceremonies of the Roman Rite described*. Curdrige, 1996. 331–339.

¹⁰³ ERDŐ (2014) i. m. 464.

van állandó szentségimádásra.¹⁰⁴ A *Redemptionis Sacramentum* kezdetű instrukció azonban azt is kihangsúlyozza, hogy a kihelyezett Oltáriszentséget még a legrövidebb időre sem szabad őrízetlenül hagyni (n. 138.). Éppen ezért, a különböző hosszúságú szentségimádási alkalmak megszervezése és a hívők jelenlétének a biztosítása komoly lelkipásztori feladat. A szentségimádás megtartására vonatkozó további liturgikus szabályokat az új *Rituale* tartalmazza, mely kitér mind az oltár díszítésére, a gyertyák számára, a füstölés, az imádságok és az olvasmányok rendjére, valamint a liturgikus öltözetre.¹⁰⁵ Ugyanilyen részletes előírások rendezik az Eucharisztia nyilvános tisztelete sajátos formájának, a szentségi körmeneteknek a megtartását, melyek közül a hatályos CIC 944. kán. 1. §-a hagyományosan az úrnapi körmenetet nevesíti.¹⁰⁶

Összegzés

„Az a templom, amelyben az örökmécses a tabernákulum előtt világít, mindig élő, mindig több mint egy kövekből emelt épület.”¹⁰⁷ Joseph Ratzingernek ez a tömör megállapítása ráirányítja a figyelmet az Oltáriszentség őrzésének és szentmisén kívüli tiszteletének a fontosságára, amely Krisztus valóságos jelenlétéből fakad. Ez a dogmatikai meggyőződés az alapja az Eucharisztiaival kapcsolatos egyházfegyelmi rendelkezéseknek az ókeresztény kortól fogva folyamatosan. Az Egyház megszentelő feladatának a gyakorlása a történelem egyes időszakaiban ugyanazt a hitet és Isten iránti tiszteletet törekedett kifejezni. Ebben elsődleges szerepet töltenek be a Krisztus által alapított és az Egyházra bízott szentségek, valamint a kiszolgáltatásukat szabályozó liturgikus előírások. Így a liturgikus normák részletes normái, és azok hűséges megtartása, a krisztushívőknek a szentségek és szentelmények, valamint az azokhoz kötődő istentiszteleti cselekmények által közvetített kegyelmi eszközökben való legteljesebb részesedését szolgálják.

¹⁰⁴ *Redemptionis Sacramentum* i. m. n. 140.

¹⁰⁵ *De sacra communione et de cultu mysterii eucharistici extra missam*, rr. 84–100.

¹⁰⁶ MARZOA –MIRAS –RODRÍGUEZ-OCAÑA i. m. III. 698–700. (BAÑARES, J.).

¹⁰⁷ J. RATZINGER: *The Spirit of the Liturgy*. San Francisco, CA. 2000. 90.

